

BIRNA VILBORG JAKOBSDÓTTIR

FÆRNIPÆTTIR FYRIR STÖRF HÁSETA OG BÁTSMANNA Á FRYSTITOGURUM

Birna Vilborg Jakobsdóttir

Greiningin var unnin fyrir Fræðslumiðstöð atvinnulífsins á fyrri hluta ársins 2013 þar sem kannað var hverjir mikilvægustu þættirnir væru í störfum háseta og bátsmanna og hvers konar færni þyrfti til að sinna þessum þáttum og starfinu í heild. Einnig var kannað eftir hverju þessi hópur sæktist varðandi nám og þjálfun og hvað boðið hefur verið upp á undanfarin ár.

Greiningin var unnin af Miðstöð símenntunar á Suðurnesjum með góðri aðstoð frá SÍMEY og Fræðslumiðstöð Vestfjarða. Að verkefninu komu einnig Sjómannaamband Íslands (SSÍ) og Landsamband íslenskra útvegsmanna (LÍÚ).

Myndaðir voru fimm vinnuhópar frá jafnmörgum útgerðum frá Grindavík, Reykjavík, Ísafirði, Ólafsfirði og Akureyri. Ákveðið hafði verið í samstarfi við SSÍ og LÍÚ að afmarka

verkefnið við háseta og bátsmenn sem starfa á frystitogurum og var greiningin gerð meðal þess hóps en niðurstöðurnar má í mörgum tilfellum yfirfæra og nýta fyrir aðrar stéttir til sjós og á öðrum tegundum fiskiskipa.

Samtals tóku 23 hásetar og bátsmenn þátt í verkefninu, þar af voru hásetar 17 og bátsmenn 6. Starfsreynsla þeirra til sjós var allt frá 4 árum og upp í 34 ár. Flestir höfðu einungis lokið grunnskóla, í einstaka tilfellum einhverjum einungum í framhaldsskóla og síðan sótt Slysavarnarskóla sjómanna. Örfáir voru búnir að bæta við sig menntun og höfðu lokið stýrimannsprófi eða vélstjóraprófi og einn þátttakandi var í háskólanámi í viðskiptalögfræði.

Þátttakendur voru mjög jákvæðir og áhugasamir um verkefnið. Misjafnt var þó hvort þeir töldu að hægt væri að kenna það sem til þarf fyrir hásetastarfið en voru þó sammála um að ákveðin grunnfræðsla og almennur undirbúningur kæmi öllum vel og væri af hinu góða. Þeir lögðu töluverða áherslu á að kennsla væri sem mest verkleg og vildu hafa verklega kennslu í mun meira mæli en bóklega. Þá var það auðheyrt að hópnum fannst ekki hafa verið margt í boði fyrir þessar starfsstéttir á undanförunum árum.

Sjá má helstu niðurstöður verkefnisins hér síðar, greining var unnin eftir aðferð sem er í þróun hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins og byggir á gögnum frá kanadisku fyrirtæki sem heitir HRSG (hrsg.ca). FA hefur þýtt efni úr gangabanka

þeirra og nýtt hér á landi. Þátttakendur í vinnuhópunum unnu saman að því að velja færniþætti fyrir störf sín og ákvörðuðu svo á hvaða þrepi (1., 2. eða 3.) færinnar væri krafist í þeirra störfum. Lagt var upp með að greina starf háseta á frystitogara og miðað við „meðal“ háseta, sem sagt starfsmann sem ekki væri nýliði og ekki heldur reynsluboltinn um borð heldur meðal starfsmaður sem væri búinn að fá viðeigandi þjálfun og reynslu til að teljast fullgildir háseti.

FÆRNIPÆTTIR Í STARFI HÁSETA

Í töflunni koma fram þeir færniþættir sem þýddir hafa verið úr kanadíska gagnabankanum og sjá má hvaða þættir urðu fyrir valinu hjá hásetunum sem þátt tóku í verkefninu. Færniþættir bátsmanna eru ekki merktir inn í töfluna en lesa má um niðurstöður þeirra hér aðeins neðar. Færniþættir flokkast á 3 þrep, þeir þættir sem krefjast lítillar eða lágmarks hæfni eru á þrepi 1 en þeir þættir sem krefjast mjög mikillar hæfni á viðkomandi sviði eru á þrepi 3.

Færniþættirnir, sem valdir voru fyrir starf háseta og fram koma í töflu 1 eiga einnig allir við fyrir starf bátsmanns. Auk þess eiga þættirnir *Aðstoð við starfsþróun annarra* og *Notkun upplýsingatækni* einnig við í starfi bátsmannsins. Varðandi fyrri þáttinn þá vildu bátsmenn velja hann í merkingu þess að taka á móti nýliða og þjálfu upp og kenna nýjum starfsmanni en það væri á þeirra ábyrgð að koma nýjum manni inn í starfið og hlúa að „sínunum“ mönnum. Einnig nýta flestir bátsmenn tölvur í starfi sínu og þurfa að geta unnið gögn og skýrslur á tölvutæku formi. Það er þó misjafnt hve mikið bátsmenn sinna þessum verkefnum en þetta eru verkefni sem oftast þarf að

Tafla 1. Yfirlit yfir færniþætti og þrep

Færniþáttur:	Þrep
Að vinna að lausnum	2
Að vinna undir álagi	2
Aðlögunarhæfni	3
Ákvarðanatataka	1
Frumkvæði	2
Gagnvirk samskipti	2
Natni og nákvæmni	1
Samvinna	1
Sjálfskraust	1
Vörubekking	1
Bekking á starfsumhverfi	1
Öryggisvitund	3

vinna á tölvur og sífellt eykst þörfin fyrir það að yfirmenn um borð hafi tölvubekkingu. Bekking á tölvu- og upplýsingatækni er því nauðsynleg fyrir unga starfsmenn vilji þeir vinna sig upp og sinna starfi bátsmanns.

Ekki gafst tími til að fara yfir færniþætti bátsmanns og greina á hvaða þrepi færniþættirnir eru en eftir umræður í hópunum og við bátsmennina sjálfa voru allir sammála um að oftast séu bátsmenn einu þrepi ofar en hásetar í þeim færniþáttum sem þeir eiga sameiginlega.

SÉRSTAÐA STARFSINS

Þeir hásetar og bátsmenn sem þátt tóku í verkefninu nefndu að mikilvægt væri að gera öllum þeim sem hyggja á störf í greininni ljóst um hvað starfið snýst í heild sinni og „út í hvað menn séu að fara“. Þetta sé vinnustaður sem er ólíkur öllum öðrum hvað varðar aðstæður til bæði vinnu og samfélagsins sem starfsmenn tilheyra um borð. Þetta er ekki fyrir hvern sem er og nýir starfsmenn þurfa að vera hæfilega hræddir og varkárir því þetta eru hættulegar aðstæður og sjómenn mega í rauninni aldrei gleyma því að þeir eru með dauðann á hælunum eins og einn hópurinn orðaði það. Taka þyrfti þessa þætti fyrir í námi fyrir háseta auk þess sem nauðsynlegt væri að fara vel í samskipti og samstarf og það að „fúnkera“ um borð og í því samfélagi sem þar er. Sjómenn þurfa að láta sér koma saman við ólíka aðila um borð og það þýðir ekkert annað en að láta sér lynda því menn vinna og búa saman.

Kenna mætti nýliðum og þeim sem stefna á störf í grein-

inni og í rauninni eldri og reyndari mönnum líka verkun og snyrtingu á afla. Oft væru vankantar á vinnubrögðum og nýting ekki nógu góð að mati þeirra háseta og bátsmanna sem sátu í vinnuhópunum. Í námi fyrir háseta væri mikilvægt að fjalla um hreinlæti og gerlagróður og almennt hreinlæti í og við vinnslurými, þetta er þáttur sem mætti halda meira á lofti og minna sjómenn á. Þetta er auðvitað bara hluti af þeim þáttum sem mikilvægt er að bjóða upp á í starfsnámi fyrir háseta en þetta eru þeir þættir sem voru þátttakendum í verkefninu efst í huga.

FRAMHALDIÐ

Það verður vonandi hægt að nýta þessar niðurstöður þannig að þær gagnist ekki eingöngu hásetum og bátsmönnum á frystitögurum heldur einnig þeim sem sinna þessum störfum á öðrum tegundum fiskiskipa. Mörg af þeim atriðum, sem fjallað er um hér að ofan, eru almenns eðlis og eiga að miklu leyti við um alla háseta til sjós, sama á hvernig skipum þeir starfa.

Það er von þeirra sem komu að þessari vinnu að niðurstöðurnar nýtist sem allra best inn í það ferli sem fram undan er og við áframhaldandi vinnu FA við þróun starfsmenntunar fyrir háseta og bátsmenn.

UM HÖFUNDINN

Birna Vilborg Jakobsdóttir starfar sem verkefnastjóri atvinnulífs hjá Miðstöð símenntunar á Suðurnesjum og sinnir þar þjónustu og ráðgjöf við fyrirtæki og atvinnulíf á svæðinu. Hún hefur lokið BS-prófi í viðskiptafræði frá Háskóla Íslands.

ABSTRACT

The analysis was carried out for the Education and Training Service Centre early in 2013 and involved an investigation into what were the most important factors in the work of deckhands and sailors and what kind of skills were needed to improve these factors and their work as a whole as well as research into what this group were looking for in terms of education and training and what had been on offer in previous years. The analysis was carried out by the Centre for Lifelong Learning on Suðurnes Peninsula with valuable support from SÍMEY and the Westfjords Education Centre. Also involved in the project were the Association of Icelandic Seamen and the Federation of Icelandic Fishing Vessel Owners.